

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-27>

УДК 336.531

Ганін В.І., Філатова М.М.

Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

КОНТРОЛЬ ТА АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сутності, змісту, ролі оборотних активів в господарській діяльності підприємства та їх удосконаленню. Організація оборотних активів обумовлює ритмічність, злагодженість і високу результативність роботи підприємства, його економічне становище і спроможність, прибутковість, можливість зміцнення і оновлення матеріально-технічної бази, забезпечення ефективного розширеного відтворення, досягнення конкурентоспроможності в нових ринкових умовах, збільшення доходів та вирішення загострилися соціально-економічних проблем. У статті проаналізована сутність оборотних активів, їх облік, використання інформаційних технологій в обліку оборотних активів, та шляхи підвищення ефективності використання оборотних активів. А також запропоновано напрямки підвищення ефективності використання оборотних активів. На основі проведеного аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених виділено основні класифікаційні ознаки оборотних активів, а також дана характеристика їх окремих елементів.

Ключові слова: оборотні активи, оборотні кошти, матеріальні ресурси, запаси, облік, внутрішній контроль, вексель.

Hanin Viktor, Filatova Marina

Kharkiv Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics

CONTROL AND ANALYSIS OF THE CURRENT ASSETS OF THE ENTERPRISE AND THE WAYS OF IMPROVEMENT

Summary. The article is devoted to the study of the nature, content, role of current assets in the economic activity of the enterprise and their improvement. The organization of circulating assets determines the rhythm, coherence and high productivity of the enterprise, its economic position and capacity, profitability, the possibility of strengthening and updating the material and technical base, ensuring effective expanded reproduction, achieving competitiveness in new market conditions, increasing income and resolving aggravated social problems. The article analyzes the nature of current assets, their accounting, the use of information technology in accounting for current assets, and ways to improve the efficiency of use of current assets. There are also suggested directions for improving the efficiency of the use of current assets. Based on the analysis of works of domestic and foreign scientists the main classification features of current assets are highlighted, as well as this characteristic their individual elements. According to the definition of their value in conditions of the modern market economy, the up-to-date classification of current assets is considered, new theoretical approaches to the classification of current assets are proposed and the predominant applied spheres of their use are indicated. The use of the distribution of current assets in terms of the degree of protection from inflation, the level and types of risks of invested current assets, the degree of liquidity, and the level of profitability is recommended in conditions of crisis management. The emphasis on this differentiation will allow us to analyze whether the enterprise will survive during the period of growing of inflationary processes or the non-return of receivables. The conclusions of the research show that economically justified classification of current assets has not only scientific but also practical importance: it is a prerequisite for successful accounting organization, the ability to perform operational analysis, audit – that is the main sources of informative support for making effective management decisions at the enterprise in the current crisis conditions.

Keywords: current assets, working capital, material resources, inventories, accounting, internal control, bill.

Актуальність теми дослідження. Актуальність даної статті ґрунтується на тому, що виявлення економічної сутності оборотних активів дозволяє вивчити особливості та виробити на їх основі план організації оборотних активів на підприємстві, що містить визначення потреби в оборотних коштах, їх складу, структури, джерел формування, а також регулювання й управління використанням оборотних коштів.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік є важливою ланкою для управління суб'єктом господарювання. Однак без організованої системи контролю неможливо досягти цілей управління навіть за чіткою організацією бухгалтерського обліку.

Контроль є невід'ємною складовою та однією з умов ефективного здійснення будь-якої діяльнос-

ті, здобуття інформації про процеси, які відбуваються на підприємстві; прийняття найбільш раціональних та оперативних рішень щодо загальних і специфічних питань розвитку підприємства.

Забезпечення безперервного процесу функціонування організації повинно здійснюватися за рахунок наявності оборотних активів. Від ступеня ефективності їх використання залежать фінансовий стан підприємства, його безпечірна робота та фінансово-економічна безпека.

Завданням обліку та контролю оборотних активів є надання повної, вірогідної та неупередженої інформації щодо них у фінансовій звітності. Однак, через недосконалість законодавства та постійні зміни в ньому інформація стосовно оборотних активів не завжди є такою.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано розв'язання проблеми. Вагомий внесок у теоретичну розробку проблем організації і ведення бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю оборотних активів внесли вітчизняні вчені О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валувєв, А.М. Герасимович. Проте, проблеми організації, методології і методики обліку та контролю оборотних активів на підприємстві залишаються актуальними питаннями сьогодення для багатьох учених і тому потребують подальших лонгітюдних досліджень для їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організація оборотних активів обумовлює ритмічність, злагодженість і високу результативність роботи підприємства, його економічне становище і спроможність, прибутковість, можливість зміцнення й оновлення матеріально-технічної бази, забезпечення ефективного розширеного відтворення, досягнення конкурентоспроможності в нових ринкових умовах, збільшення доходів та вирішення розв'язання соціально-економічних проблем.

Ефективність управління оборотними активами підприємства істотно впливає на результати господарської діяльності й обумовлюється зовнішніми та внутрішніми факторами. Для нормального функціонування підприємств потрібно, щоб їх власники, ухвалюючи рішення, мали правдиву й об'єктивну інформацію про майно, фінансовий стан і результати роботи. Таку інформацію надає лише системний і систематичний бухгалтерський облік і контроль.

В Україні відповідно до НП(С)БО1 активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому

Активи – це сукупність ресурсів, які використовуються підприємством у процесі господарської діяльності, підлягають ефективному контролю, що сприяє отриманню економічних благ в майбутньому [6].

Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і повністю споживаються протягом одного виробничого циклу.

Оборотні кошти складають значну частину ресурсів комерційних організацій. Отже, важлива роль відводиться поліпшенню заходам підвищен-

ня ефективності їх використання. Однією з умов безперервності діяльності підприємства є постійне відновлення його матеріальної основи [1, с. 224].

У процесі економічного аналізу вивчають стан і динаміку оборотних активів, їх розмір, структуру, причини зміни, ефективність використання, джерела формування. Якщо по окремих видах оборотних активів встановлені нормативи, то аналіз проводять і в зіставленні з ними.

Цілеспрямоване управління рухом оборотних активів підприємства визначає необхідність попередньої їх класифікації. В економічній літературі [6] пропонують класифікувати оборотні активи за такими ознаками:

- а) за принципом організації;
- б) за місцем у процесі виробництва;
- в) за джерелами формування;
- г) за складом і структурою.

У сучасній економічній літературі трапляються два найпоширеніші типи класифікації оборотних активів: загальний і деталізований. Загальний тип класифікації пропонує таке групування оборотних активів [5]:

- а) За формою існування:
 - запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів;
 - запаси готової продукції;
 - поточна дебіторська заборгованість;
 - інші оборотні активи.

б) За характером участі в операційному процесі:

- оборотні активи, що обслуговують виробничий цикл підприємства;
- оборотні активи, що обслуговують фінансовий (грошовий) цикл підприємства.

- в) За періодом функціонування:
 - постійна частина оборотних активів;
 - змінна частина оборотних активів.

- г) За методами:
 - нормовані;
 - ненормовані.

- д) За ступенем ліквідності:
 - високоліквідні;
 - середньоліквідні;
 - низьколіквідні.

- е) За ступенем ризику:
 - за мінімальним ризиком;
 - за середнім ризиком;
 - за високим ризиком.

Практична реалізація управлінських рішень багато в чому залежить від забезпечення інформаційного середовища, достовірність формування якого залежить від правильного вибору ме-

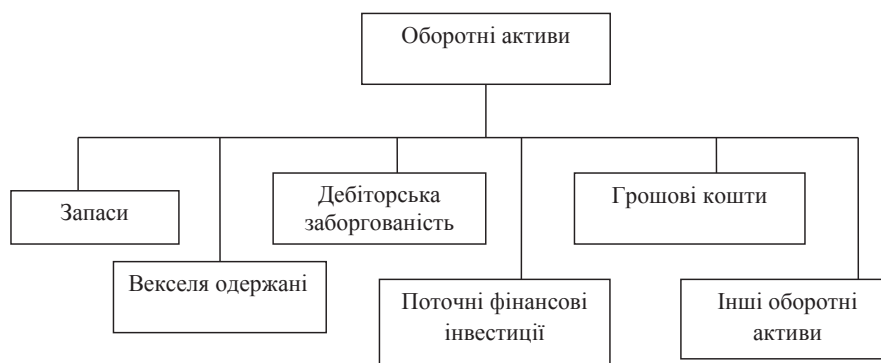

Рис. 1. Склад оборотних активів

Джерело: розробка авторів [3, с. 220–236]

Таблиця 1

Аналіз наявності, складу засобів ПП ТД «Золота Миля» за 2016-2018 рр.

Показник	Роки			Відхилення року (+,-)	
	2016 сума, тис. грн.	2017 сума, тис. грн.	2018 сума, тис. грн.	2017 р. від 2016 р. тис. грн.	2018 р. від 2017р. тис. грн.
1. Всього засобів	16245	23490	21667,5	+7245	-1822,5
1.1. Основні засоби	4902	4104	3420	-798	-684
1.2. Нематеріальні активи	–	–	–	–	–
1.3. Оборотні активи	11343	19386	18247,5	+8043	-1138,5
1.3.1. Матеріальні оборотні активи	10146	1312	12447	+2979	-678
1.3.2. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	798	3741	4824	+2943	+1083
1.3.3. Дебіторська заборгованість та інші поточні активи	489	2520	976,8	+2031	-1543,2

тодів класифікації об'єктів управління, значна частка яких належить оборотним активам.

Організувано аналітичний облік руху товарів таким чином за підрозділами: у бухгалтерії – у кількісно-сумовому вимірі; на складах – у кількісно-сумовому вимірі.

Майно товариства складають основні засоби і оборотні кошти, а також інші цінності, що належать йому на правах власності, вартість яких відбивається в самостійному балансі товариства.

Фінансова звітність складається відповідно до вимог НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Підприємство кожний звітний період складає бухгалтерську звітність. У ній відображена вся господарська діяльність підприємства.

Для оцінки економічного стану можна здійснити аналіз засобів та джерел їх формування на ПП ТД «Золота Миля». Під час загальної характеристики засобів побачимо їхню наявність, склад, структуру і зміни, що відбулися в них. а даними складемо таблицю 1.

За даними таблиці видно, що за 3 роки у структурі активів (коштів підприємства) відбулися деякі зміни: зменшення основних засобів; одночасно оборотні активи знизилися на 1138,5 тис. грн. у 2017 році в порівнянні з 2016 роком. Також бачимо у 2017 році зменшення оборотних активів за рахунок зменшення матеріальних

оборотних активів на 678 тис. грн., збільшення грошових коштів і поточних фінансових інвестицій на 1083 тис. грн. та зменшення дебіторської заборгованості та інших поточних активів на 1543,2 тис. грн.

Оборотні активи є однією зі складових елементів матеріальної основи процесу виробництва. Від ступеня їхнього використання залежать кінцеві результати виробництва, фінансове становище всіх підприємств. Поліпшення використання оборотних активів сприяє підвищенню рентабельності підприємств, і навпаки, погіршення їх використання й відволікання на позапланові цілі знижує ефективність використання оборотних активів, створює важке фінансове становище. Отже, на підприємствах повинен бути організований систематичний контроль за використанням наявних у них оборотних активів наведено на схемі 3.

Важливим етапом у контролі за використанням власних оборотних активів є систематичне зіставлення фактичної наявності власних джерел їхнього формування із установленою потребою (нормативом). Отже, як надлишок, так і недолік оборотних активів негативно позначаються на діяльності підприємства.

Надлишок власних джерел формування – це різниця між фактичною наявністю джерел і вста-

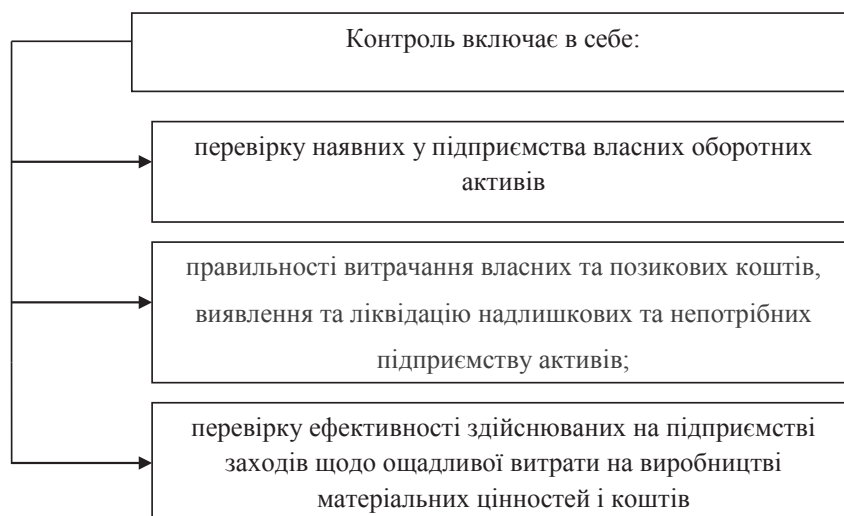

Рис. 3. Алгоритм контролю за використанням оборотних активів

Джерело: розробка авторів [4]

новленим нормативом. Якщо ж норматив перевищує фактичну наявність власних джерел, то у підприємства виявляється їх недолік, що є наслідком невиконання плану прибутку, використання оборотних активів не за призначенням [2, с. 91].

Недолік власних джерел формування оборотних активів на підприємствах покривається прибутком, коштами з резервного фонду.

Ефективність використання оборотних активів взагалі можна встановити аналізом їхньої оборотності. Порівняння оборотності оборотних активів за поточний звітний період з оборотністю базисного періоду дозволяє встановити вповільнення або прискорення обороту активів, визначити, як це вплинуло на вивільнення або заморожування їх, розкрити причини вповільнення оборотності й намітити шляхи її прискорення. Ефективність використання оборотних активів підвищується при скороченні часу знаходження їх у виробничих запасах, скороченні виробничого процесу, прискоренні реалізації продукції й засобів у розрахунках, збільшенні виробництва продукції й прибутку (чистого доходу) розраховуючи на кожну гривню оборотних активів. [2].

Оборотні активи є однією із складових, що становлять матеріальну основу процесу виробництва. Від ступеня їх використання залежать кінцеві результати виробництва, фінансовий стан усіх підприємств. У процесі аналізу показників ефективності використання оборотних активів підприємства важливим є визначення, за рахунок яких факторів сформувався той чи інший показник. Закономірним є наявність різноманітних шляхів прискорення оборотності засобів, які залежать від рівня організації виробництва на підприємстві. Вважаємо за доцільне шукати такі шляхи на кожній із стадій кругообігу оборотних активів. Отже, напрями підвищення ефективності використання оборотних активів можна виділити в три підгрупи, що якими є:

- 1) передвиробничу стадію;
- 2) виробничу стадію (незавершене виробництво);
- 3) реалізаційну стадію.

Саме за такими стадіями більшість авторів виділяють шляхи підвищення оборотності оборотних активів. Можна узагальнити інформацію, що стосується шляхів прискорення оборот-

ності оборотних активів за стадіями кругообігу оборотних активів у вигляді таблиці 2.

Потрібно звернути увагу на забезпечення необхідного контролю за оборотними активами на даному етапі. За ефективною системою контролю можна отримати зниження втрат, пов'язаних з незадовільною системою контролю за кількістю і якістю активів, що надходять на підприємство, а також попередити псування та безконтрольне використання активів.

Скорочення перебування готової продукції на складі залежить від багатьох факторів. Одні з них безпосередньо пов'язані з роботою підприємств, інші – з організацією збуту продукції. До факторів, що безпосередньо пов'язані з роботою підприємства належать якість і номенклатура продукції, обґрунтоване планування асортименту, партій продукції та періодів їх випуску. До факторів, що пов'язані зі збутом продукції належить організація збуту продукції, вибір системи розрахунків, термінів доставки продукції до споживачів. Висока якість продукції, точне дотримання планового асортименту, ритмічність роботи: підприємств значно скорочують час реалізації продукції. Прискорюють реалізацію продукції постійний зв'язок із замовниками, своєчасне повідомлення їх про відвантаження продукції, швидка обробка необхідних документів, своєчасне забезпечення транспортними засобами. Скорочення проміжних ланок в апараті збуту, своєчасна рознарядка, чітка робота транспорту сприяють скороченню тривалості оборотних циклів. Важливим напрямом поліпшення використання обігових коштів є раціональне використання матеріальних ресурсів, зниження матеріаломісткості продукції. Для цього є різні шляхи, головні з яких [4]:

- економічно обґрунтований вибір сировини;
- підвищення коефіцієнта використання матеріалів;
- комплексне використання сировини і відходів виробництва;
- підвищення якості сировини, матеріалів і готової продукції;
- удосконалення конструкцій виробів;
- удосконалення виробничих процесів;
- впровадження нової прогресивної технології;

Таблиця 2

Шляхи прискорення оборотності оборотних активів

Передвиробнича стадія	Виробнича стадія	Реалізаційна стадія
1	2	3
прискорення і здешевлення перевезень;	упровадження потокових (зокрема, конвеєрних) методів обробки;	економічно обґрунтований вибір сировини
поліпшення організації складського господарства на основі його механізації й автоматизації	зменшення тривалості міжопераційних періодів за рахунок ретельної підготовки виробництва	підвищення коефіцієнта використання матеріалів
застосування більш точного нормування витрат матеріалів	застосування автоматичного устаткування, верстатів із числовим програмним управлінням	комплексне використання сировини і відходів виробництва
скорочення невиробничих затрат матеріалів;	підвищення змінності виробництва	підвищення якості сировини, матеріалів і готової продукції
заміна дорогих матеріалів більш дешевими, тобто здешевлення матеріалів	покращення системи постачання та збуту	удосконалення конструкцій виробів

Джерело : розробка авторів [4, с. 247]

– застосування соціально-економічних стимулів поліпшення використання матеріальних ресурсів.

Для покращення забезпечення управління формування і використання оборотних активів підприємства необхідно визначити їх оптимальну структуру, відповідно до якої вести детальний аналітичний облік надходження і витрачання даних активів. Задля удосконалення процесу управління оборотними активами економістам підприємства потрібно проводити більш різноманітні аналітичні дослідження, звертаючи особливу увагу на специфіку галузі, у якій працює підприємство. Не менш важливим є здійснення прогнозування показників ефективності використання оборотних активів.

Висновок. Отже, було розглянуто удосконалення обліку та аналіз оборотних активів, який здійснюється за допомогою автоматизова-

ного обліку на підприємстві, що дозволяє практично повністю розв'язати проблему точності та оперативності інформації. Підприємствам України є важливим виявлення нагальних проблем обліку оборотних активів, що потребують розв'язання, оскільки це сприяє забезпеченню формування достовірної, достатньо аналітичної інформації щодо оборотних активів для цілей управління. Крім того, важливе значення має контроль за збереженням та раціональним використанням у процесі виробництва оборотних активів. Відсутність управління оборотними активами підприємств, що призводить до розбалансованої діяльності, що спричиняє виникнення ризикових ситуацій.

Подальше дослідження питань ефективного управління оборотними активами підприємств має велике значення для покращення основних показників їхньої фінансово-господарської діяльності.

Список літератури:

1. Велш Г.А., Шорт Г. Основи фінансового обліку : навч. посіб.; пер. з англ. О. Мінін, О. Ткач. Київ : Основи, 2013.
2. Волошина В.В. Інформаційні основи обліку та контролю поточних активів підприємств. *Серія «Облік і фінанси»*. 2014. № 11(41). С. 91.
3. Гурова К.Д., Ганін В.І. Економічний аналіз: методологія, методика, організація, практикум. Харків, 2019. С. 220–236.
4. Канурна З.Ф. Контроль оборотних активів підприємств машинобудівного комплексу. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2013. № 3. С. 246–252.
5. Носов П.Л., Купалова Г.І. Сучасна класифікація оборотних активів. *Економіка і держава*. 2014. № 7. С. 43–46.
6. Національний (стандарт) бухгалтерського обліку) № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. № 73. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

References:

1. Velsh, H.A., & Short, H. (2013). *Osnovi finansovogo obliku* [Fundamentals of Financial Accounting]. Kiev: Fundamentals.
2. Voloshina, V.V. (2014). *Informacijni osnovi obliku ta kontrolyu potocnih aktiviv pidpriemstv* [Information bases of accounting and control of current assets of enterprises]. *Ser. Oblik i finansi*, vol. 11, no. 41, p. 91.
3. Gurova, K.D., Ganin, V.I., & Ivanchenko, I.S. (2019). *Ekonomichnij analiz: metodologiya, metodika, organizaciya, praktikum* [Economic analysis: methodology, methodology, organization, practicum] (PhD Thesis), Kharkiv.
4. Kanurna, Z.F. (2013). *Kontrol oborotnih aktiviv pidpriemstv mashinobudivnogo kompleksu* [Control of circulating assets of enterprises of machine-building complex]. *Mizhnarodnij zbirnik naukovih prac*, vol. 3, no. 12, pp. 246–252.
5. Nosov, P.L., & Kupalova G.I. (2014). *Suchasna klasifikaciya oborotnih aktiviv* [Current classification of current assets]. *Ekonomika i derzhava*, no. 7, pp. 43–46.
6. Decree of the Verkhovna Rada of Ukraine (2013). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/> (accessed 5 November 2019).